

Под тим појмом подразумевају се истраживања која се баве културним и социјалним претпоставкама политичких догађаја, те културноисторијска истраживања национализма.

У чертнаестом поглављу аутор се бави питањем односа између националне историје и историјске науке у последњој трећини 20. века. Он сматра да је „повезаност између историјске науке и националне државе константа читавог међународног развоја струке у 20. веку” (Рафаел, с. 247). На крају двадесетог века ипак у односу између историјске културе и историјске науке долази до новина које се огледају у промени позиција и перспектива у историјској науци. Појављују се нови правци и нов начин представљања националне историје, настају нове синтезе на темељу нових социјално-историјских и културно-историјских концепата. Из мноштва нових синтеза аутор издваја три идеална типска модела: 1. Модел националне историје као политичке друштвене историје модерне нације. 2. Модел националне историје као структуре дугог трајања. 3. Модел националне историје као културне историје националне традиције.

Петнаесто поглавље разматра положај историјске науке на почетку 21. века. Аутор учачава три актуелна кретања у историјској науци: лагани крај евроцентризма, већу повезаност професионалних историчара, повећање интересовања за транснационалне теме (у том контексту помиње се поновно интересовање за холокауст.)

Дело Луца Рафаела нуди основни увод у проблеме, концепте и предмете историјске науке у 20. веку. Он се не задржава само на приказу америчке и европске екумене историчара него покушава да покаже како је дошло до прихватања, а затим и до адаптације западног модела истраживања као основног процеса развоја струке у другим деловима света. Поред тога, Рафаел показује и утицај историје двадесетог века на развој историјске науке. Дело је преко потребан компендијум намењен свима који се занимају за развој историјске науке у 20. веку.

Александар Рафаиловић

## Митерауер, Михаел, *Миленијуми и друге јубиларне године. Зашто прослављамо историју?*, Удружење за друштвену историју, Београд 2003, 143.

Дело које је пред нама први пут се објављује као јединствена целина. Основу превода, који је урадила Оливера Дурбаба, чини дело истог аутора (Mitterauer, Michael, *Anniversarium und Jubiläum. Zur Entstehung und Entwicklung öffentlicher Gedenktage*, in: Emil Brix and Hannes Stekl, Hgg, *Der Kampf um das Gedächtnis. Öffentliche Gedenktage in Mitteleuropa*, Wien 1997, 23-90), коме су прикључене завршне странице дела објављеног наредне године (Mitterauer, Michael, *Millennien und andere Jubeljahre. Warum feiern wir Geschichte?*, Wien 1998, 55-62), чији се наслов проширио на нову целину. Тема којом се проф. Митерауер бави јесте настанак и развој годишњица и јубилеја као главних, али не и јединих, типова спомен-дана, које често, на овим просторима можда и пречесто, прослављамо. На самом почетку се налази исцрпан предговор др Слободана Наумовића *Ка историји слављења историје*, који повремено добија и полемички тон. Књига се састоји од шест поглавља, којима претходи изузетно кратак увод аутора.

У приказивању резултата својих истраживања проф. Митерауер се држао хронолошког типа излагања, које је, било праћено бројним упоређивањима. Главни циљ његовог бављења том темом, која је чак и у међународним размерама тек начета и којој подробнија истраживања тек следе, јесте одгонетање порекла и развоја садржаја и начина празновања. Тек при крају свога дела, када следећи ток свог хронолошког излагања, тему заиста и доведе до наших дана, аутор се окреће још једном питању које тражи објашњење – откуд права поама данашњег друштва/друштвава за обележавањем толиког броја годишњица и јубилеја? Негде из другог плана поама се и трећа тема, нарочито везана за време Нововековне и Савремене историје, која се тиче разилажења (некад мањег, чешће већег), између резултата критичке, научне историографије и нечега што би се могло назвати прикладном или слављу намењеном (зло)употребом историје.

Прво поглавље је насловљено *Меморијални карактер хришћанства* и одводи нас на саме почетке хришћанства и још даље у његове јудаистич-

ке изворе, показујући нам „нарочиту културу религиозног сећања” заједничку за обе религије. Основу им је чинило схватање, својствено читавом простору Блиског истока, о божанском проузроковању догађаја и уплитању у ток историје. Због тога идеја о уговору/савезу са Богом код Јевреја мора да се, практично, обнавља сваке седмице, прецизније сваке суботесабата. У хришћанству божји дан је постала недеља, којом почиње и хришћанска седмица. Празновање недеље се код хришћана темељи на сећању на Васкрсење Господово. Из тог примарног недељног циклуса празновања, даљим развијањем меморијалног система посвећеног Господу, дошло се до годишњег нивоа празновања, а датуми празника су се одређивали према датуму Васкрса за ту годину. Из перспективе оних који су живели по јулијанском календару, ти су празници били помични, а први фиксирани датум у римском календару био је прослава Божића, који се прославља од IV века. Убрзо се број празника који се из године у годину прослављају на исти дан повећао са установљењем сећања на прве свеце и мученике. Следиле су годишње прославе везане за освећење цркве. Све ове прославе су биле искључиво верског обележја и чине својеврстан „континуитет између празника и догађаја који га је инспирисао” (стр. 32).

У другом поглављу, са насловом *Од верског празника ка политичком*, прати се метаморфоза хришћанских празновања, услед преласка хришћанства од забрањене религије у државну религију. Та промена је поред бројних предности донела и озбиљне компромисе. Након преокрета, старе римске прославе су замењене новим, хришћанским, па су се уместо годишњица, у знак сећања на војне успехе (*ludi publici*) или игара приређиваних с временским размаком и сличним поводом (*ludi saeculares*), прослављала дела Богородице. Наместо игара одржавала су се „свечана богослужења, организовале процесије, јавно приказивале реликвије” и то се понављало из године у годину. У Византији су се историјски догађаји сматрали последицом деловања свеца коме је посвећен тај дан у календару, што је био доказ повезаности религиозне свести са историјском свешћу. Пресудан утицај на календар у Византији је имао цар.

На Западу су мало марили за „снагу датума у календару”, већ су много пажње посвећивали реликвијама. За разлику од Византије, Западна Европа је успомену на, рецимо, извојевану победу, чувала и обележавала подизањем задужбине. Тамо је од важности било свето место, а не свето време. Република Венеција, која се налазила између та два концепта, најраније је организовала прослављање важних догађаја из прошлости, као што је, на пример, био дан настанка града – односно државе. Оба су била повезана са хришћанским календаром и слављењем Благовести, односно Светог Марка, што ће рећи да је и ту реална, историјска садржина вези-

вана са прослављањем свеца. Помак је у чињеници да су прославе, поред религиозног, имале и државну функцију.

*Јубиларна година – јубилеј?* наслов је трећег поглавља, које покушава да проникне у значење и настанак појма јубилеј. Поред годишњег ритма светих дана, јављају се и свете године, чије се понављање дешавало у много дужим интервалима, тако да би их човек просечног животног века могао доживети једном у свом животу. Њихов корен је у старозаветној опросној години, која се обележавала на сваких педесет година. Средњи век је познавао термин „*annus iubilaeus*” за обележавање опросне године. Очекивање од опросне, јубиларне године било је доношење потпуног опроста, који се, с друге стране, није могао добити било где, већ само на одређеном месту. До данас се од тих прослава јубиларних година сачувао израз јубилеј, али и схватање времена „у већим интервалима, дужим од године” (стр. 77). Сходно средњовековном размишљању „израчунавање тих година имало је у основи мистично поимање”, а нама је до данас остала страст за „округлим бројем” (стр. 77).

У четвртном поглављу *Поимање године и века у доба после реформације* проф. Митерауер прати развој обележавања и прослава годишњица и јубилеја после проглашења Лутерових реформи. У крајевима који су прихватили реформацију нису као до тада били примарни датуми смрти или рођења, већ у први план избија датум историјског чина. Друга разлика је у преласку ингеренција о питањима календара са духовних на световне власти, које су у календар уводиле и лаичке празнике, на које је убрзо дошла и патина националне прославе. Родио се и нови концепт приказивања, али и схватања живота, где је животни пут био представљен у облику степеница живота, којима се до педесете године успињало, а после педесете се силазило. Коришћење арапских цифара уводи рачунање у децималном систему, а интервал од сто година почиње да се користи као ознака посебне јединице година. „Магдебуршке центурије” своје излагање започињу не од стварања света, као што је до тада био обичај, већ од Христовог рођења, као почетка нове ере, док време изражавају вековима.

Пето поглавље, са насловом *Веселе без вере* прати даљу секуларизацију слављења насталу након Француске револуције. Питања која је себи поставио аутор („Да ли је историја заузела место вере? Или је, пак, секуларизацијом јавних спомен-дана дошло само до другачијег повезивања историје и вере, односно до повезивања историје и неке друге вере?”, стр. 103) показују правац у коме је ишло његово истраживање. Француска револуција је суштински изменила наслеђени календар узимањем револуције као почетка нове ере, мењањем имена месецима и увођењем нове десетодневне недеље, укидањем старих и увођењем нових празника, те

новим начином организовања прослава. Али веза са религијом иако званично раскинута, ипак није у потпуности могла да буде заобиђена већ се испољила у стварању култа мученика и жртава контрареволуције, који су, суштински, били веома налик на прославе у част хришћанских мученика и светаца. Штавише те култне церемоније су се одигравале недељом у бившим црквама! Иако су то били локално обележавани празници, представљали су истовремено и доказ каквог-таквог континуитета, али и „покушај да се хришћанска недеља претвори у историјски спомен-дан сасвим друге врсте”.

У доба Француске револуције годишњицама је давана изузетно велика вредност. Нису се славиле личности већ историјски догађаји, али није постојао јединствен и заокружен систем празника све до реформе календара. Најважнија дешавања из времена револуције слављена су хронолошким редом, јер је револуција требало сваке календарске године да се (д)оживи као јединствена целина. Поред комеморативних празника, револуција је изнедрила и један другачији тип празника, као производ просветитељске тежње за образовањем народа. Били су то празници посвећени слављењу младих, супружника, старих, земљорадника, захвалности, националног суверенитета.

Иако су се славиле бројне годишњице, то доба није оставило ни један једини јубилеј, јер је револуција имала изражен антитрадиционалистички приступ. Америчка револуција је, пак, ишла другим путем, па је обележавала и Колумбово откриће Америке, али и Дан независности. Нису слављене личности већ њихова дела. Прослава независности била је зачетак празника са израженим националним обележјем. У том правцу је ишла и Русоова препорука коју је 1772. године упутио пољској влади „да сваке деценије уприличује домовински празник, који би се одржавао покрај неког од споменика подигнутих у част каквог важног догађаја из прошлости”.

*Слављење историје* завршно је поглавље ове књиге и покрива XIX век, за који је својствено јачање националног у обележавању историје. Пример за то могу бити спајања прослава везаних за споменике и прослава јубилеја, који подједнако спајају идеју историјског сећања. Тај чин на нов начин поново доводи у везу свето место и свето доба у заједницу свете радње. Први пут у XIX веку у оквиру прославе, до тада већ у добром степеноу ослобођене од религије, срећемо нове елементе који немају везе са историјом, али ни са дотадашњим развојем прослава, попут ватромета, балова, турнира... Средишње место свих тих прослава био је свечани говор „који се као проповед држао у оквиру свечаног богослужења”. Хришћанско-литургијско порекло имају и сва, код нас бисмо рекли, пригодна,

сценска извођења (игроказ и позориште). Њихова улога је била, као и код песме и заставе, снажно и пластично исказивање свечаности тренутка, али и оживљавање историјских слика свима разумљивих и прихватљивих. „Понегде је и освећење црквеног звона био чин историјског сећања.” Ипак је свечана поворка, која се директно развила из процесије, представљала најважнији део који је успостављао везу између хришћанског наслеђа и секуларних форми прослава.

Циљ тако организованих прослава су пре свега биле емоције присутних како учесника тако и посматрача, јер „прослављање историје је нарочит вид односа према историји”. Историја се тим чином симплификује, ситуације се представљају црно-белим сликама, са честим идентификацијским приступом који обично иза себе крије и негативну слику другог. Та свечарска историјска свест се умногоме разликује од научне, на критици засноване историјске свести. Разлог лежи у чињеници да су, што је то дело проф. Митерауера и показало, развој и корени прослављања историје изворно хришћански принцип, а хришћанству се увек прилазило пре свега срцем! То историчару само додатно отежава посао, јер се добро зна да се често, баш због јубилеја и годишњица, историја домишљала, мењала и улепшавала стварањем митова и легенди.